

แนวทางการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม ย้อมครามบ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร Guidelines for Development of entrepreneurs in the Ban Klang Indigo Silk Weaving Community Enterprise Group

ศศิธร พิกุลศรี¹, ชลลดา พุ่มโหม่ง², กัญญารัตน์ อัครจันทร์³, ศุภิสรา ธิทะ⁴,
จิราพร คอนโคตร⁵, เกศริน ออดไธสง⁶, นิโบล ภูระยา⁷

¹⁻⁷สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

¹⁻⁷Thai for Communication, Faculty of Humanities and Social Sciences Sakon Nakhon Rajabhat University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม บ้านกลาง และ 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน 2) ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม 3) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม และ 4) สมาชิกที่เป็นทายาท ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม จำนวน 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง กลุ่มผู้ประกอบการเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างทั้งด้านวัตถุดิบ แรงงาน และกระบวนการผลิตโดยเฉพาะการขาดแคลนต้นครามและไหมพื้นบ้าน แรงงานสูงวัยที่ไม่มีการถ่ายทอดอาชีพอย่างต่อเนื่อง และระบบการผลิตที่ซับซ้อนใช้เวลานาน ส่งผลให้ต้นทุนสูง คุณภาพไม่สม่ำเสมอ และแข่งขันในตลาดยุคใหม่ได้ยาก 2) แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางควรมุ่งเน้นการยกระดับทักษะสมาชิกปรับโครงสร้างบริหาร และขยายตลาดออนไลน์อย่างเป็นระบบ พร้อมส่งเสริมนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่รักษาอัตลักษณ์ชุมชนควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเสริมศักยภาพและความยั่งยืน

คำสำคัญ: ผู้ประกอบการ, กลุ่มวิสาหกิจชุมชน, การพัฒนาผู้ประกอบการ, ผ้าไหมย้อมคราม, แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการ

รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2568

แก้ไขเสร็จ: 25 มิถุนายน 2568

ตอบรับบทความ: 26 มิถุนายน 2568

Abstract

This research aims to: 1) study the problems faced by entrepreneurs in the Ban Klang indigo-dyed silk weaving community enterprise group, and 2) analyze participatory development approaches to enhance their capacity. This qualitative research employed field data collection through in-depth interviews using purposive sampling. The key informants consisted of 15 participants: 1) a community leader, 2) the group leader of the indigo-dyed silk weaving enterprise, 3) group members, and 4) next-generation successors of the enterprise. The data were analyzed qualitatively and presented using descriptive analysis.

The research findings revealed that: 1) The group faces structural problems in raw materials, labor, and production processes—especially a shortage of indigofera plants and local silk, an aging workforce with a lack of continuous skill transfer, and a time-consuming, complex production system. These issues have led to high costs, inconsistent quality, and difficulties in competing in the modern market. 2) To enhance competitiveness, the group must focus on upskilling members, restructuring management, and systematically expanding online markets. Simultaneously, the group should promote product innovation that preserves community identity, alongside building partnerships with public and private agencies to enhance capability and long-term sustainability.

Keywords: Entrepreneurs, Community Enterprise Group, Indigo-Dyed Silk, Entrepreneur Development, Entrepreneur Development Guidelines

Received: 26 May 2025

Revised: 25 June 2025

Accepted: 26 June 2025

บทนำ

บ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอกอศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ที่ดำเนินการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นถิ่น (ผ้าไหมย้อมคราม) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ยังมีการผลิตผ้าไหมย้อมครามทั้งเพื่อจำหน่ายและใช้ในครัวเรือนอยู่ แต่มีปัญหาการขาดแคลนผู้สืบทอด การสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงปัญหาด้านการตลาด ดังที่ สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ (2561) ได้กล่าวว่า พิจารณายุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) มีการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในมิติต่าง ๆ อย่างครอบคลุม ภายใต้กรอบแนวคิดหลัก 3 ประการ โดยประการแรกคือ “การสานต่อจากรากฐานเดิม” ซึ่งเน้นการกลับไปทบทวนจุดกำเนิดทางเศรษฐกิจ เอกลักษณ์ประจำชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตท้องถิ่น และองค์ประกอบที่เป็นจุดแข็งของประเทศทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ 2) “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคตผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งโครงข่ายระบบคมนาคมและขนส่ง โครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล และการปรับสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการในอนาคต และ 3) “การก่อรูปคุณค่าใหม่ในอนาคต” มุ่งเน้นการยกระดับความสามารถของผู้ประกอบการ การส่งเสริมทักษะและศักยภาพของคนรุ่นใหม่ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในยุคปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงกับแนวทางการพัฒนาในอนาคตที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการสานต่อภูมิปัญญาเดิมและการปรับตัวให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนในประเทศได้อย่างบูรณาการทำให้มีโอกาสที่ชุมชนจะได้รับการสนับสนุน ทั้งการพัฒนาคน ผลิตภัณฑ์ที่นำไปสู่การยกระดับ คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจสร้างคุณค่า และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ด้านอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายใต้แนวคิด BCG Model ซึ่งครอบคลุมเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) โดยกำหนดยุทธศาสตร์หลักจำนวน 4 ด้าน ครอบคลุม 16 โปรแกรมสำคัญ ได้แก่ 1) การพัฒนากำลังคนและเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันความรู้ 2) การศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้เชิงนวัตกรรม เพื่อตอบโจทย์ปัญหาและความท้าทายทางสังคม 3) การวิจัยและสร้างสรรค์เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศในระดับโลก และ 4) การขับเคลื่อนงานวิจัยและนวัตกรรม เพื่อส่งเสริมการเติบโตในระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของชุมชนและการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านกลาง พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมีจุดแข็งประกอบด้วย 1) ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมครามมีความโดดเด่นด้านการใช้เส้นไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน 2) มีตลาดที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน 3) ผลิตภัณฑ์บางชนิดได้รับการรับรองมาตรฐานตรานกยูง 4) ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีความมุ่งมั่น เข้มแข็ง และ 5) มีศูนย์เรียนรู้เพื่อการสืบสานภูมิปัญญาผ้าไหมย้อมคราม ส่วนจุดอ่อน ประกอบด้วย 1) ขาดคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดภูมิปัญญาผ้าไหมย้อมครามทั้งระบบ 2) ช่องทางการจัดจำหน่ายยังไม่หลากหลาย 3) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีปัญหาเรื่องสายตาและสุขภาพ 4) ขาดการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการผลิต และ 5) ขาดความคิดสร้างสรรค์ในการผลิตงานหัตถกรรม อีกทั้ง ยังพบว่าจุดอ่อนด้านการตลาดของชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านกลาง ได้แก่ 1) ราคาปัจจัยการผลิตและค่าแรงงานมีแนวโน้มสูงขึ้น 2) กลุ่มคนรุ่นใหม่มีแนวโน้ม

ที่จะไม่นิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายที่ทำจากผ้าทอพื้นเมือง โดยเฉพาะผ้าไหม 3) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลกระทบต่อยอดสั่งผลิตผ้าทอ 4) คู่แข่งขันในพื้นที่ใกล้เคียงมีจำนวนมากและคู่แข่งในตลาดออนไลน์มีต้นทุนที่ต่ำกว่า เพราะมีโรงงานผ้าทอ และ 5) ในพื้นที่ยังไม่มี การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

จากข้อความข้างต้น จึงนำมาซึ่งคำถามของการวิจัย คือ 1) สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมีลักษณะเป็นอย่างไร และ 2) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง คณะผู้วิจัยผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง จึงมีความสนใจการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามให้ได้คุณภาพมาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน เพื่อเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ และส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางไปสู่ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ด้วยห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) ประกอบด้วย ต้นน้ำ 1) การให้คำปรึกษาจากมืออาชีพเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ 2) ถอดบทเรียน องค์ความรู้ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ผ้าทอของชุมชน และ 3) การแก้ไขปัญหาและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค กลางน้ำ 1) การพัฒนาผ้าทอด้วยนวัตกรรมการผลิตกับแนวคิดเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอต้นแบบ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอสำหรับตลาดเฉพาะ ผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบดั้งเดิม และผลิตภัณฑ์ผ้าทอแบบร่วมสมัย ปลายน้ำ 1) การพัฒนาแบรนด์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ และ 2) การพัฒนาและเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมบ้านกลาง ตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ เพื่อยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานและสร้างมูลค่าเพิ่มจากเศรษฐกิจฐานชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง
2. วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางมีกรอบแนวคิดกระบวนการที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดรวม 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง และทายาทรุ่นใหม่ ซึ่งได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลาย การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2567 ถึงมีนาคม 2568 โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงประสบการณ์และความคิดเห็นได้อย่างอิสระข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ โดยเน้นการจัดกลุ่มข้อมูลและตีความตามประเด็นการวิจัย ผลการวิเคราะห์ช่วยให้ได้ข้อค้นพบที่สะท้อนสภาพจริงและแสดงให้เห็นภาพรวมของการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ประธานและสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง และทายาทรุ่นใหม่ ในประเด็นสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง และแนวทางการพัฒนาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง มีผลการศึกษา ดังนี้

1. สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

การศึกษาวิจัยสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ตำบลด้ามม่วงคำ อำเภอกอศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร พบปัญหาทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้ 1) ปัญหาด้านวัตถุดิบ 2) ปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานฝีมือ และ 3) ปัญหาด้านกระบวนการผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1. ปัญหาด้านวัตถุดิบ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางประสบปัญหาการปลูกครามในฤดูแล้ง เนื่องจากขาดแคลนน้ำและอยู่ในช่วงที่สภาพอากาศไม่เหมาะสมต่อการดำเนินงาน ส่งผลให้ผลผลิตลดลง ใบครามมีขนาดเล็ก และสีไม่เข้มตามต้องการ ชาวบ้านต้องปรับตัวด้วยการพัฒนาระบบเก็บน้ำ การปลูกครามใกล้แหล่งน้ำ และใช้ต้นครามที่อายุหลายปีเป็นทางเลือกเพื่อรักษาความต่อเนื่องในการผลิตน้ำคราม อีกทั้ง วัตถุดิบในการหมักครามก็ขาดแคลนในบางฤดู ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มหลายราย สะท้อนถึงภาวะต้นทุนที่เพิ่มขึ้นแต่รายได้ยังคงที่ ดังที่ นางพิศมัย แสนจินตะ กล่าวว่า มะขามซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในกระบวนการการหมักครามต้องซื้อจากแหล่งอื่น ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น อีกปัญหาคือการจัดหาเส้นไหม ซึ่งการเลี้ยงไหมภายในชุมชนยังไม่เพียงพอต่อความต้องการผลิตไหมที่มีข้อจำกัดทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ต้องซื้อเส้นไหมจากศูนย์หม่อนไหมหรือพ่อค้าคนกลางในราคาสูง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง จึงประสบปัญหาด้านทุนสูงและส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันในตลาด

1.2. ปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานฝีมือ

กลุ่มบ้านกลางต้องพึ่งพาแรงงานหลักซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพ เช่น สายตาพร่ามัว อ่อนล้าเร็ว หรือโรคข้อเสื่อม ส่งผลให้การผลิตล่าช้าและขาดความต่อเนื่อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางสาวพัศวรรณ แสงวงศ์ ระบุว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ส่วนใหญ่มีสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ แรงงานจึงน้อย อีกทั้ง สมาชิกบางคนเลือกไปทำเกษตรหรือทำงานอื่นที่มีรายได้มากกว่า ขณะเดียวกันคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่สนใจเรียนรู้หรือสืบทอดการทอผ้าไหมย้อมคราม เนื่องจากเห็นว่าไม่มีอนาคตที่มั่นคง การฝึกฝนแบบดั้งเดิมที่อาศัยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงยังไม่สามารถแข่งขันกับระบบการเรียนรู้สมัยใหม่ที่ตอบโจทย์ตลาดแรงงานได้ดีกว่า เช่นเดียวกับ นางเงินเหรียญ โสมนาม กล่าวว่า เด็กรุ่นใหม่ในชุมชนไม่ค่อยมีความสนใจเรื่องการทอผ้าไหมย้อมคราม เนื่องจากส่วนใหญ่เลือกไปเรียนหรือทำงานในเมืองเพราะมีรายได้ที่แน่นอนและสูงกว่า

ภาพที่ 2 สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง กำลังย้อมครามเส้นไหม

1.3 ปัญหาด้านกระบวนการผลิต

กระบวนการผลิตผ้าไหมย้อมครามของบ้านกลางมีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาอันยาวนาน ตั้งแต่การเลี้ยงไหม สาวไหม มัดหมี่ ย้อมคราม และการทอผ้า โดยแต่ละขั้นตอนต้องใช้ทักษะและความประณีตสูง ซึ่งไม่สามารถเร่งรัดได้ ข้อมูลจากนางเงินเหรียญ โสมนาม ระบุว่า การผลิตไหมย้อมครามหนึ่งผืนใช้เวลา 1–2 เดือน เพราะมีหลายขั้นตอน อีกปัญหาคือความไม่สอดคล้องระหว่างความต้องการของตลาดกับกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ตลาดยุคใหม่ต้องการสินค้าที่รวดเร็วและมีจำนวนมาก ขณะที่การผลิตของกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าไหมย้อมครามชุมชนบ้านกลางไม่สามารถตอบสนองได้ทัน ส่งผลให้เสียโอกาสทางการตลาด เช่นเดียวกับ นางสมบุญ คิมยะราช กล่าวว่า ลูกค้าบางคนต้องการสินค้าในเวลาที่ไม่เร่งรัด ซึ่งส่งผลเสียต่อคุณภาพของสินค้า

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางเผชิญกับความท้าทายที่มีความเกี่ยวโยงกันทั้งในระดับวัตถุดิบ แรงงาน และกระบวนการผลิต ปัญหาด้านวัตถุดิบเป็นปัจจัยหลักที่กระทบต่อการดำเนินกระบวนการผลิตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในฤดูแล้งที่การปลูกครามประสบปัญหาขาดแคลนน้ำส่งผลให้พืชเติบโตช้า ใบเล็ก และไม่ให้สีเข้มตามต้องการ นอกจากนี้ วัตถุดิบที่ใช้ในการหมักสี เช่น มะขาม ก็เริ่มหายากในบางฤดู และมีราคาสูงขึ้น ซึ่งไม่เพียงกระทบต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่ยังเพิ่มต้นทุนการผลิตอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน การเลี้ยงไหมภายในชุมชนก็ยังรองรับการผลิตในระดับที่ต้องการได้อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ กลุ่มจึงจำเป็นต้องซื้อเส้นไหมจากภายนอกในราคาที่สูงขึ้น ด้านแรงงานพบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุแม้จะมีความชำนาญสูงแต่ก็มีข้อจำกัดทางร่างกาย ส่งผลให้การผลิตล่าช้าและขาดความต่อเนื่อง คนรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่า จึงเลยมองที่จะเรียนรู้และสืบทอด ความไม่สมดุลในโครงสร้างแรงงานนี้ส่งผลต่อทั้งปริมาณและคุณภาพของงานหัตถกรรมส่วนในกระบวนการผลิตซึ่งต้องอาศัยทั้งเวลา ความละเอียด และความอดทนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเลี้ยงไหม มัดหมี่ ย้อมคราม และการทอผ้า

2. แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง

จากการศึกษาสภาพปัญหากลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ทั้งปัญหาด้านวัตถุดิบ ปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานฝีมือ และปัญหาด้านกระบวนการผลิต ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดในยุคปัจจุบัน จึงมีแนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ดังนี้ 1) การเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านการจัดการธุรกิจอย่างเป็นระบบ 2) การพัฒนาความคิด

สร้างสรรค์ด้านผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายให้หลากหลายและทันสมัย 3) การยกระดับกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน และการรับรองคุณภาพอย่างเป็นทางการ 4) การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า พร้อมทั้งขยายกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด และ 5) การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านการจัดการธุรกิจอย่างเป็นระบบ

การเสริมสร้างความรู้และทักษะด้านการจัดการธุรกิจอย่างเป็นระบบเป็นกลไกหลักในการพัฒนาความสามารถของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ให้สามารถแข่งขันและยืนหยัดในตลาดสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน ดังที่ กัลยา แก้วประดิษฐ์ (2565) กล่าวว่า แนวทางเสริมศักยภาพการจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องเสริมศักยภาพทุนทรัพยากรบุคคลากรเพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเกิดความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ คือ การถ่ายทอดภูมิปัญญาและสร้างองค์ความรู้ในการบริหารจัดการตลาดสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม

ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านหัตถกรรมทอผ้า แต่ยังขาดความรู้พื้นฐานด้านการวางแผนธุรกิจ การบริหารต้นทุน ตลาด และบริหารจัดการทางการเงิน ถ่ายทอดความรู้ด้านเหล่านี้จึงต้องดำเนินการผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ อาทิ การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต การจัดการวัตถุดิบ การคำนวณราคาขายให้มีความเหมาะสม รวมทั้งวางแผนความมุ่งหวังของกลุ่ม อีกทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีอย่างง่าย การวางแผนกระแสเงินสด และการบริหารความเสี่ยงทางธุรกิจ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในเชิงบวกและนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างธุรกิจชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงในระยะยาว

ภาพที่ 3 การอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านกลาง

2.2 การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้านผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายให้หลากหลายและทันสมัย

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้านผลิตภัณฑ์และการออกแบบลวดลายให้หลากหลายและทันสมัย มีความสำคัญและสร้างมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมครามของกลุ่มบ้านกลาง โดยกลุ่มมุ่งเน้นการอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ลายก้างปลา ลายหมี่ขีด และลายยกดอก พร้อมทั้งประยุกต์เข้ากับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ เพื่อรองรับความต้องการของตลาด ดังที่ ไทยโรจน์ พวงมณี (2565) กล่าวว่า

แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความยั่งยืน โดยการนำภูมิปัญญาความรู้ดั้งเดิมมา และวัตถุดิบในท้องถิ่นต่อยอดสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ของชุมชนและตรงความต้องการของตลาด

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางได้ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและนักออกแบบจากสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอแนวทางใหม่ในการสร้างสรรค์ลวดลายให้มีความสอดคล้องกับความนิยมของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย ทั้งนี้ยังส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติในชุมชนในการย้อมสี เพื่อเพิ่มความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การนำเปลือกไม้ ใบไม้ หรือครามธรรมชาติ รวมถึงการพัฒนาเส้นใยใหม่ ๆ อาทิ ฝ้ายผสมไหม เพื่อเพิ่มคุณสมบัติของเนื้อผ้า การประยุกต์แนวคิดนวัตกรรมร่วมกับเทคนิคดั้งเดิมจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความแตกต่างและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

ภาพที่ 4 ผ้าไหมย้อมครามที่มีลวดลายเฉพาะตัวของชุมชนบ้านกลาง

2.3 การยกระดับกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐาน และการรับรองคุณภาพอย่างเป็นทางการ

การรักษาและยกระดับมาตรฐานการผลิตเป็นประเด็นสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศ ดังที่ ธนภูมิ เครืองทิพย์ (2563) กล่าวว่า การเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิตชุมชนเพื่อรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นการยืนยันกับผู้บริโภคว่าผลิตภัณฑ์มีคุณภาพมาตรฐาน ซึ่งเป็นผลต่อผู้ประกอบการที่สามารถใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายที่ได้รับการรับรองคุณภาพ สามารถนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์สร้างจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์และเข้าสู่การแข่งขันในตลาดได้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางได้ดำเนินการพัฒนาแนวทางการควบคุมคุณภาพในทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัตถุดิบ การย้อมเส้นไหมด้วยสีธรรมชาติ ไปจนถึงการทอและการตัดเย็บผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป กระบวนการดังกล่าวต้องดำเนินไปภายใต้มาตรฐานเดียวกันเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสม่ำเสมอ นอกจากนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในการยื่นขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน อันเป็นสัญลักษณ์แห่งคุณภาพของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย การรับรองมาตรฐานดังกล่าวไม่เพียงแต่เพิ่มคุณค่าเชิงพาณิชย์ของผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่ยังช่วยขยายโอกาสการเข้าถึงตลาด

ระดับสูง และยกระดับภาพลักษณ์ของกลุ่มให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้ การส่งเสริมให้สมาชิกได้รับความรู้ด้านแนวทางการผลิตที่ได้มาตรฐาน รวมถึงหลักความปลอดภัยในกระบวนการย้อมสีจากธรรมชาติ ควบคู่กับการดำเนินการตรวจสอบคุณภาพภายในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอถือเป็นแนวทางสำคัญที่นำไปสู่ความยั่งยืนของธุรกิจ

2.4 การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า พร้อมทั้งขยายกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด

การพัฒนาช่องทางการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันและสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวโน้มพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังที่ อารยา เสือเดช (2559) กล่าวว่า การเพิ่มช่องทางการตลาดด้วยการขยายผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นการเพิ่มช่องทางการติดต่อซื้อผลิตภัณฑ์ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการเพิ่มความสะดวกสบาย และยังช่วยจัดปัญหาข้อจำกัดทางด้านเวลาของผู้บริโภคอีกด้วย

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางได้มีการประยุกต์ใช้สื่อออนไลน์ เพื่อสื่อสารและประชาสัมพันธ์สินค้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยเพิ่มการเข้าถึงลูกค้าได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังสร้างภาพลักษณ์และเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมครามของชุมชน ทั้งนี้กลุ่มยังได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมงานจัดแสดงสินค้าในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และงานแสดงหัตถกรรมชุมชน เพื่อเปิดโอกาสในการนำเสนอสินค้า ทั้งในประเทศและต่างประเทศ การขยายช่องทางตลาดในลักษณะดังกล่าวได้ช่วยลดข้อจำกัดของการพึ่งพาช่องทางจำหน่ายแบบดั้งเดิม พร้อมทั้งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับผลิตภัณฑ์สิ่งทอผู้ผลิตรายใหญ่ การตลาดเชิงรุกที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์แก่ลูกค้า และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภคผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นสิ่งสำคัญเพิ่มโอกาสในการขยายฐานลูกค้า

2.5 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มหรือองค์กร

การพัฒนากลุ่มผู้ประกอบการให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ศุภสิน วัตตพรหม และคณะ (2567) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นการเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยเครือข่ายภายในชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในการกระบวนการการผลิตและบริการ ส่วนเครือข่ายภายนอกเป็นการแลกเปลี่ยนผลผลิต การเพิ่มช่องทางการตลาด และการพัฒนาองค์ความรู้ ประกอบไปด้วย เครือข่ายการผลิต การตลาด การเรียนรู้ และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางได้ดำเนินการเชื่อมโยงกับผู้ผลิตผ้าย้อมครามรายอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงหน่วยงานวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาที่ชำนาญด้านผ้าทอ เพื่อแบ่งปันข้อมูล ความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการผลิต และแนวคิดการดำเนินธุรกิจแบบสมัยใหม่ การร่วมมือดังกล่าวช่วยเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยกระดับทักษะของสมาชิกภายในกลุ่มให้ตอบโจทย์ความต้องการในภาคการตลาดได้อย่างเหมาะสม มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงให้แก่สมาชิกกลุ่ม การสัมมนาวิชาการ และการศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และแรงบันดาลใจให้กับสมาชิกในการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมย้อมคราม การสร้างเครือข่ายดังกล่าวยังช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนในระยะยาวอีกด้วย

ภาพที่ 5 กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และการวางแผนร่วมกับชุมชน
เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตผ้าย้อมคราม

จากข้อมูลสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมคราม บ้านกลางต้องอาศัยการเสริมสร้างศักยภาพในหลายมิติอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการถ่ายทอดความรู้และทักษะพื้นฐานด้านการจัดการธุรกิจ เช่น การวางแผนต้นทุนอย่างรอบคอบ การตั้งราคาที่เหมาะสม ผลการควบคุมคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน และการเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง สามารถดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพและแข่งขันได้ในตลาดยุคใหม่ ขณะเดียวกัน การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ และการออกแบบลวดลาย ยังยกระดับความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกโดยเปิดพื้นที่ให้มีการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับแนวคิดร่วมสมัย ต่อยอดไปสู่การผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและสามารถตอบโจทย์ผู้บริโภครุ่นใหม่ได้อย่างดีในด้านมาตรฐานการผลิต กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ได้ปรับกระบวนการให้มีความเป็นระบบมากขึ้น ทั้งการควบคุมคุณภาพการใช้วัตถุดิบธรรมชาติจากในท้องถิ่น และการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และขยายเข้าสู่ตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศได้ ขณะเดียวกัน การใช้สื่อดิจิทัลก็เข้ามามีบทบาทในการสร้างช่องทางตลาดใหม่ ๆ โดยเฉพาะการจำหน่ายผ่านสื่อออนไลน์ ทำให้สามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้โดยตรง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลางอย่างละเอียด และ 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่เน้นการเสริมสร้างองค์ความรู้ พัฒนานวัตกรรมในผลิตภัณฑ์ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้กลุ่มสามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยั่งยืนในยุคที่เศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาของผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ตั้งอยู่ในตำบลด่านม่วงคำ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร กำลังเผชิญกับปัญหาหลัก 3 ด้าน ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตและความสามารถในการแข่งขันในตลาด ได้แก่ ปัญหาด้านวัตถุดิบ แรงงานฝีมือ และกระบวนการผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ด้านวัตถุดิบ การปลูกครามในฤดูแล้งประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ ส่งผลให้พืชเจริญเติบโตได้ไม่เต็มที่ ใบครามมีขนาดเล็ก และสีไม่เข้มตามที่ต้องการ อีกทั้ง วัตถุดิบสำคัญอย่างมะขามที่ใช้ในการหมักครามก็หายากในบางฤดู ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน เส้นไหมที่ใช้ทอก็ขาดแคลน เนื่องจากการเลี้ยงไหมภายในชุมชนยังไม่เพียงพอ จึงต้องพึ่งพาการจัดซื้อจากภายนอกในราคาสูง

1.2 ด้านแรงงาน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีความชำนาญ แต่ร่างกายเริ่มมีข้อจำกัด ทำให้การผลิตช้าลงและขาดความต่อเนื่อง ขณะที่คนรุ่นใหม่กลับไม่สนใจสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากมองว่าไม่มีอนาคตที่มั่นคง

1.3 กระบวนการผลิต ผ้าไหมย้อมครามมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ใช้เวลาและความละเอียดสูง ตั้งแต่การเลี้ยงไหมจนถึงการทอผ้า ทำให้ไม่สามารถผลิตได้รวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดยุคใหม่ ส่งผลให้กลุ่มสูญเสียโอกาสทางธุรกิจและต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาเอกลักษณ์ควบคู่ไปกับการอยู่รอดทางเศรษฐกิจ

ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตและศักยภาพในการแข่งขัน โดยสะท้อนถึงปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนแรงกดดันจากตลาดสมัยใหม่ที่เร่งให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมควบคู่กับการดำรงอยู่ทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและหลากหลายมิติ เพื่อให้สามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในตลาดยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยแนวทางแรกคือการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนต้นทุน การตั้งราคาสินค้าอย่างเหมาะสม การจัดทำบัญชี และการบริหารความเสี่ยงทางธุรกิจ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางโครงสร้างให้กับกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมย้อมคราม โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับแนวคิดการออกแบบสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ ยังมีการพัฒนาและควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐาน พร้อมยื่นขอรับรองคุณภาพ เช่น มาตรฐาน มผช. และตรานกยูงพระราชทาน ซึ่งช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์และภาพลักษณ์ในตลาดระดับสูง อีกทั้งการใช้ช่องทางออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้าและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยขยายกลุ่มลูกค้า และลดข้อจำกัดของช่องทางดั้งเดิม นอกจากนี้ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และกลุ่มผู้ผลิตรายอื่น ยังช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ยกระดับทักษะ และเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มในระยะยาวอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง กำลังเผชิญกับปัญหาหลัก 3 ด้าน ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตและความสามารถในการแข่งขันในตลาด ได้แก่ ปัญหาด้านวัตถุดิบ แรงงานฝีมือ และกระบวนการผลิต นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและหลากหลายมิติ เพื่อให้สามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในตลาดยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดต่อแนวทางการพัฒนาของกลุ่ม รวมทั้งวิเคราะห์แนวทางในการยกระดับความสามารถของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหมย้อมครามบ้านกลาง ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้อย่าง

ยั่งยืน ข้อมูลนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังที่ จิตรลดา แก้วมงคล (2559) ที่ศึกษาปัญหาการทอผ้าไหมในจังหวัดขอนแก่น ได้กล่าวว่า สภาพภูมิอากาศ วัตถุดิบ และแรงงานมีอิทธิพลต่อระดับปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าไหมอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีสภาพปัญหาด้านแรงงาน กลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่แม้จะมีประสบการณ์ แต่เริ่มมีข้อจำกัดทางร่างกาย ขณะที่คนรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพทอผ้า เพราะมองว่าเป็นงานหนัก รายได้ต่ำ และไม่มีอนาคตที่มั่นคง สอดคล้องกับ ศุภสิน วัตตพรหม และคณะ (2567) เคยศึกษาในกรณีวิสาหกิจชุมชนผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง กล่าวว่า การสืบทอดองค์ความรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มสามารถสร้างแรงจูงใจให้เยาวชน ให้มองเห็นคุณค่าทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของงานทอผ้าได้จริง

ในด้านการบริหารจัดการธุรกิจและการวางแผน กลุ่มยังขาดความรู้ในด้านการวิเคราะห์ต้นทุน การตั้งราคาขาย การควบคุมงบประมาณ รวมถึงการตลาดและการเงินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดในการบริหารจัดการในลักษณะธุรกิจชุมชน สอดคล้องกับ ธัญญ์รัศม์ จงชัยพัฒน์ (2564) กล่าวว่า ความสำเร็จในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำที่ชัดเจน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม แต่กลุ่มบ้านกลางยังคงดำเนินงานในลักษณะมอบหมายหน้าที่ตามความสะดวกของสมาชิก และยังขาดระบบติดตามประเมินคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่เป็นระบบ สอดคล้องกับ จีราวัฒน์ มั่นตรา (2559) กล่าวว่า ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมผ้าไหมจำเป็นต้องพัฒนาระบบห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ จึงจะสามารถเพิ่มศักยภาพการแข่งขันได้ อย่างยั่งยืน

ในด้านการตลาด ผลการวิจัยชี้ว่า กลุ่มบ้านกลางเริ่มขยายตลาดออนไลน์โดยใช้ เฟซบุ๊ก และ ไลน์ เป็นช่องทางจำหน่ายหลัก แต่ยังขาดความชำนาญในการสร้างเนื้อหา ภาพลักษณ์สินค้า และระบบการจัดการคำสั่งซื้อและลูกค้า ทำให้ลูกค้าจดจำกลุ่มไม่ได้ และไม่สามารถสร้างความแตกต่างในตลาดได้ชัดเจน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ผลการอภิปรายจากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านกลางอย่างรอบด้าน ครอบคลุมตั้งแต่ระบบการผลิต การจัดหาและบริหารวัตถุดิบ การพัฒนาทักษะแรงงาน การบริหารจัดการภายในองค์กร ตลอดจนด้านการตลาดและการสร้างอัตลักษณ์ของกิจการ ทั้งนี้ควรมีการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมพร้อมทั้งอาศัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน การจัดการเชิงรุก การพัฒนาเครือข่าย และการสร้างแรงจูงใจภายในกลุ่ม อันเป็นรากฐานสำคัญในแนวทางการพัฒนากลุ่มให้ก้าวสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภายในกลุ่ม เช่น แอปพลิเคชันจัดการงานผลิต การตลาดออนไลน์ การใช้บันทึกบัญชีผ่านมือถือ รวมถึงการสร้างช่องทางออนไลน์ที่เหมาะสมกับกลุ่มชุมชน
2. ควรศึกษาแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่แบบมีส่วนร่วม รวมถึงการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรม และการสร้างแรงจูงใจในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับหลักสูตรในโรงเรียนหรือกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบ
3. ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งแหล่งผลิตแบบศูนย์รวม โดยบูรณาการความรู้ดั้งเดิมกับเทคโนโลยีเกษตรสมัยใหม่ เช่น ระบบน้ำหยด พันธุ์ครามทนแล้ง หรือการปรับปรุงดินให้เหมาะสมต่อการปลูกครามตลอดทั้งปี เพื่อลดการขาดแคลนวัตถุดิบและลดต้นทุนการจัดซื้อภายนอกอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กัลญา แก้วประดิษฐ์. (2565). แนวทางเสริมศักยภาพการจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(5), 79-92. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/255659>
- จิตรลดา แก้วมงคล และ รุ่งนภา กิตติลาภ. (2559). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารธรรมทศน์*, 16(2), 67-74. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/78799#:~:text>
- จิราวัฒน์ มันทรา. (2559). การศึกษาศักยภาพในการแข่งขันของผู้ประกอบการ : กรณีศึกษาอุตสาหกรรมผ้าไหมในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 527-544. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/243523/164896>
- ไทยโรจน์ พวงมณี. (2565). แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 17(61), 89-98. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/258185/176035>
- ธนภูมิ เครื่องทิพย์. (2563). *มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) : ความเชื่อมั่นและผลลัพธ์ด้านการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/7537/>
- ธัญญ์รัศมิ์ จงชัยพัฒน์. (2564). *แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอนันทนบุรี จังหวัดชลบุรี* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. STOU. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/11200>
- รติมา พงษ์อริยะ. (2565). *โครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล สร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) กับการพัฒนาชุมชนด้านผลิตภัณฑ์: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ ชุมชนบ้านทะเลน้อย ตำบลทางเกวียน และชุมชนบ้านวังหว้า ตำบลวังหว้า อำเภอแกลง จังหวัดระยอง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=7410&context=chulaetd&fbclid=IwY2xjawKGyCJleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETfHq3p2am5nNGE2NjB1M2dEAR55Tvoy m7VmQS0l68qRGh7ECjVoyScvaToiYCyb8bcdp5e3dgs0kva94q-17g_aem_eWhSTPEQqT Ni9kkstUYp6w
- ศุภสิน วัฒนพรหม, พระครูอรุณสุตาลังการ (ปรีดา บัวเมือง), และ ไพรัตน์ ฉิมหาด. (2567). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีผ้าทอโบราณนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(9), 197-208. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/276785/185003>
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับย่อ)*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อารยา เสือเดช. (2559). *กระบวนการส่งเสริมการขายสินค้าชุมชนผ่านช่องทางระบบพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ กรณีศึกษา : วิสาหกิจชุมชนสายบัว* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5600030042_5898_5539.pdf